

EL CENACLE. L'ART DE POSTGUERRA A SABADELL*

ROSSEND LOZANO

INTRODUCCIÓ

El *Cenacle* és el nom d'un grup d'artistes sabadellencs que entre 1940 i 1941 van desenvolupar una interessant activitat artística en aquells moments difícils de postguerra a la ciutat. L'Andreu Castells, un dels components i posterior historiador, deixà constància dels fets i del grup. Diu que no van tenir cap tipus d'ajuda, però que van estar molt units per «*llurs inquietuds*».¹ Ens el presenta com a un grup d'amics, sovintejat per nois i per noies amb diferents vocacions i activitats. De qualsevol forma, i seguint aquestes aportacions, els seus components més representatius van ser:

Raimon Roca, Joan Vila Casas, Lluís Vila Plana i el seu germà poeta Francesc Vila Plana, Baldiri Miró, Jaume Gómez, Vicenç González Montpart, Andreu Castells, Francesc Vinyes, Joan Coromines Vidal i Magí Calafell.

A més de l'Andreu Castells, encara que cal dir que sobretot a partir d'ell, diversos autors han fet referència a aquest grup. Entre ells, el 1977 Francesc Fontbona el citava en un article a la revista *Destino*; Francesc Miralles el 1983 el cita al seu llibre *L'època de les avantguardes 1917-1970*, també el cita Francisco Calvo Serraller el 1985 al seu llibre *España. Medio siglo de arte de vanguardia*. També apareix al diccionari *Ràfols* com a un grup de pintors impressionistes. Més o menys citat, el fet és que es tracta d'un grup conegut en determinats cercles.

Diu l'historiador Jaime Brihuela² que no ha estat fins aquesta dècada que les investigacions i les produccions de bibliografia sobre l'art dels 40, i en general de l'època del franquisme, han arribat al desapassionament i al rigor propis del treball historiogràfic. Nosaltres no discutirem d'aquest tema des d'aquestes pàgines, el que sí que podem afegir i constatar, i sempre en relació a la nostra recerca, és

*L'autor vol manifestar el seu agraïment als artistes entrevistats i a les persones de l'Arxiu Històric de Sabadell i del Museu d'Art, sense l'ajuda dels quals aquest treball no hauria estat possible.

¹ CASTELLS (1961), p. 689.

² Reflexió de Jaime BRIHUEGA en la presentació del llibre de LLORENTE (1995), p. 13-14.

l'existència d'una determinada orientació en la bibliografia centrada en els moviments i els artistes de més renom. Dins la historiografia de l'art català ja existeixen una història i uns noms dels quals sembla difícil sortir-se'n. Punts de producció allunyats dels més rellevants i estudiats d'aquesta època, com el barceloní, tenen poc atractiu si no és a partir dels anys 60 o 70. Però per poc atractiu que hagi tingut el tema de l'art local i perifèric, pensem que és molt interessant perquè la vida a les nostres ciutats una a una, és la que dona vida a Catalunya, no només la inqüestionable vàlua del centre més insigne.

Tot això complica molt l'estudi d'aquest grup, del qual sembla palesa l'existència, però hi ha molts dubtes sobre la seva transcendència, no només a l'art català, sinó a la seva pròpia ciutat.

Vila Casas va deixar constància dels components del grup amb aquestes caricatures que l'Andreu Castells recull al seu llibre *L'art sabadellenc*: Vila Casas caricaturitza els personatges del *Cenacle*: Raimon Roca, Lluís i Francesc Vila Plana, Gómez, Vinyas, Miró, Calafell i Castells.

BREU VISIÓ DE LA SITUACIÓ HISTÒRICA GENERAL

En relació a la situació històrica general del moment, no hi ha dubte que 1940-41 té un rerefons no només influent sinó determinant. El final de la Guerra Civil el 1939 suposa l'inici d'uns llargs anys, dominats per la repressió sostinguda i unes perspectives de futur molt incertes. En uns casos carregats d'esperança per a aquells que confiaven en la intervenció dels aliats, evidentment en la clandestinitat; i d'eufòria per als feixistes que donaven suport al nou règim i que simpatitzaven amb la política i els ideals nazis dels països de l'eix.

Per citar alguns historiadors o historiadores prou coneguts i amb obres abastables, podem mencionar Immaculada Julián que diu, referint-se als anys entre 1939-1945: *«aquests fets van representar*

*un desastre total, en general, per a Catalunya i per a la vida cultural en particular. La repressió sobre Catalunya fou institucional, lingüística, tradicional i cultural [...]. Es va voler desfer tot allò que era propi i impedir que, a nivell cultural, es prenguessin com a models exemples avantguardistes que podien ser perniciosos. L'avantguarda era presentada per Josep M. Junoy (que l'havia coneguda i defensada abans de 1938) com a conspiració internacional del comunisme, jueus i altres que volien desfer l'etern art espanyol.»*³

En un altre llibre més recent, Joan-Ramon Triadó presenta així el capítol dedicat a l'època de la postguerra: *«La victoria de los sediciosos al mando del general Francisco Franco trajo tiempos de oscuridad en todos los campos de la cultura, que fue casi total en la década de los cuarenta al coincidir con la Segunda Guerra Mundial. Sin embargo, en lo referente al arte y a la arquitectura, la razón de la preponderancia de unas manifestaciones adocenadas y tradicionales fue más el fruto del exilio de nuestros mejores artistas, que de manera abierta habían optado por la República, que el de una represión. Pensemos que el franquismo no tenía ideología artística, razón por la cual se nos hace difícil pensar en una persecución sistemática de las vanguardias, ya que lo que perseguía eran personas, no tanto sus obras y menos las plástico-arquitectónicas. Este pensar en la inocuidad del arte llevó al franquismo a utilizarlo como propaganda de una cierta apertura en las bienales de Sao Paulo y Venecia.»*⁴

Les diferències de matís, si les desenvolupava, ens portarien a una discussió força interessant, però ens veiem obligats a limitar-nos i contextualitzar una mica l'ambient del *Cenacle* entre els anys 39 i 41.

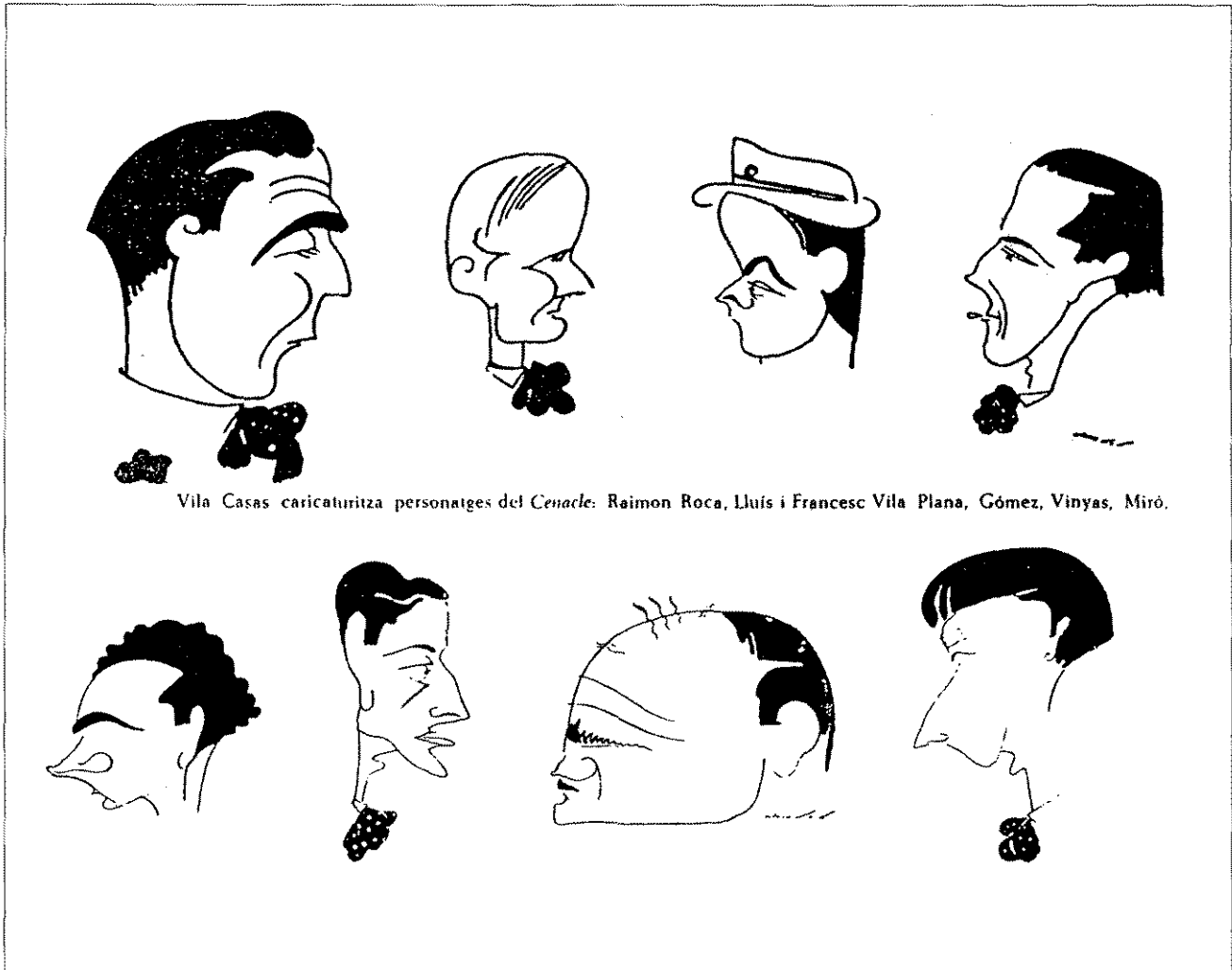
El 1973 es va realitzar un cicle de conferències propiciades per la «Caixa de Pensions per a la Velleja i d'Estalvis» amb el nom d'«Ètica i estètica dels anys 40-50». Aquestes xerrades van ser a càrrec de Joan Triadú, M. Aurèlia Capmany, Francesc Vicens i Alexandre Cirici. Fent una lectura de la transcripció de les xerrades⁵ podem comprovar el

³JULIÁN GONZÁLEZ (1986), p. 75.

⁴TRIADÓ (1994), p. 289.

⁵Es tracta de la transcripció, mecanografiada i relligada en forma de publicació de quatre xerrades entre novembre i desembre de 1973, promogudes per la «Caixa de Pensions per a la Velleja i d'Estalvis». Els ponents van ser Joan Triadú

que va parlar sobre «Plantejament general», el 15-10-73; Maria Aurèlia Capmany que va parlar sobre «Ètica i estètica dels anys 40-50», al final de desembre del 73; Francesc Vicens que va parlar sobre «Dau al Set», el 29-11-73, i Alexandre Cirici que va parlar sobre «La generació del mig», el 13-12-73.

Vila Casas caricaturitza personatges del Cenacle: Raimon Roca, Lluís i Francesc Vila Plana, Gómez, Vinyas, Miró.

IL·LUSTRACIÓ 1. Il·lustració recollida del llibre d'Andreu Castells, *L'art sabadellenc*, p. 690-691. És un extracte del cartell original.

judici que aquests intel·lectuals feien d'aquells anys. Del 39 al 45 es parla de sis anys complets de desaparició⁶ de la cultura catalana, de persecució i prohibició de tot allò relacionat amb Catalunya, fins i tot s'arriba a parlar d'amenaça de «genocidi, si la guerra hagués acabat d'una altra manera»⁷ (s'interpreta la guerra mundial). Es nota entre aquests intel·lectuals la decepció per l'actitud de moltes altres persones que es van «adaptar» a la nova situació o que no van fer res perquè la desitjada recuperació arribés, o fins i tot que no consideraven escriptors catalans alguns que escrivien en castellà.⁸

Aquestes xerrades també posen de manifest els intents i la necessitat de la continuïtat dins les manifestacions culturals a Catalunya. De fet, sembla que es tracta de dos elements presents i oposats alhora: trencament i continuïtat. De la mateixa forma, seguint aquests discursos, el lligam entre ètica i estètica sembla manifestar-se durant aquests anys, i durant tota la dictadura, amb una dependència evident i inevitable, sobretot en alguns ambients i opcions. La progressiva politització de l'art al llarg de la dictadura, és a dir, aquests lligams entre art, moralitat i subversió són un tret

⁶ TRIADÚ (1973), p. 3 i 4.

⁷ Ob. cit. p. 8.

⁸ CAPMANY (1973), p. 76.

característic de l'època, encara que no tothom s'hi va implicar.

Altres historiadors com Francesc Miralles, Valeriano Bozal⁹ o Angel Llorente¹⁰ suggereixen que es produeix una continuïtat amb les activitats i tendències més tradicionals i conservadores¹¹ d'abans de la Guerra. Per una banda, en aquests treballs es posa de manifest aquesta tendència a la continuïtat i, per l'altra, que aquesta continuïtat es basa en la influència de la tradició espanyola, amb notables notes folklòriques i de realisme de les escoles andalusa i valenciana.¹² Francesc Fontbona¹³ fa referència també a una continuïtat marcada pel gust existent ja abans de la Guerra. Aquest gust –segons Fontbona– representarà a la postguerra un nou tret noucentista catalanista que es podria observar en l'activitat d'alguns dels artistes que la Generalitat havia reconegut obertament abans de la Guerra, ja que l'avantguarda encara era molt feble als anys 30. Aquest noucentisme sembla superat pel realisme del qual parla Miralles i hi afegeix que es posa l'accent sobretot en la baixa qualitat de la producció i el baix nivell també de la crítica.

ELS PRIMERS ANYS DE POSTGUERRA A SABADELL

Concretant sobre el cas de Sabadell, per a l'Andreu Castells no hi ha gaire diferència entre el que es fa a la ciutat i el que passa a la resta del país. A la manca de viatges, contactes dins el mateix país

i escasses possibilitats econòmiques, se suma una manca d'informació del que es fa o es feia a l'exterior a causa de la política de tancament de fronteres. Aquests artistes comptaven a la ciutat amb les activitats de l'Acadèmia de Belles Arts de Sabadell, amb l'Escola Industrial d'Arts i Oficis, amb els seus professors i amb la pròpia empena de ser joves. Pensem, per exemple, que el predominant paper de l'Acadèmia a la ciutat es manté amb claredat, com també es mantenen la majoria dels seus membres i els seus criteris i responsabilitats.

Tampoc no podem estendre'ns aquí en un treball d'història social o política, però ens hem d'apropar una mica més a determinades situacions amb alguns exemples.

La situació política va canviar força a la ciutat després de la guerra, d'aproximadament 74.000 habitants a la comarca l'any 1942, el falangista Antonio Gil assegura que posseïen a l'arxiu de la Delegación Comarcal de Investigación e Información unes 58.000 fitxes,¹⁴ a més de 7.462 documents diversos, 2.612 informes a les autoritats militars i 10.715 a les autoritats civils. L'ambient polític, no cal fer gaire esforç per imaginar-se'l, tot i la possible manipulació del cronista «*parece mentira* –continua Avellaneda, el cronista d'aquests moments– *que pudiera permanecer escondido un número tan grande de estas banderas*»,¹⁵ és a dir, que eren molt més dels que semblaven. Aquest fet con-

⁹ BOZAL (1992). V. Bozal també fa el mateix que F. Miralles, amb molta exhaustivitat, referint-se a tot l'Estat i publicat el 1992. Dels artistes del Cenacle només apareix en aquesta obra Joan Vila Casas i pels seus treballs relacionats amb l'informalisme.

¹⁰ LLORENTE (1995). El treball d'Angel Llorente és molt recent, del final de 1995, es tracta d'un acurat estudi sobre les activitats artístiques de després de la Guerra i les seves relacions amb la ideologia del règim i el món polític del moment. Un element a destacar aquí pel seu interès per a nosaltres és la diferència que es fa entre art franquista i art durant el franquisme.

¹¹ Després de parlar amb pintors que van treballar durant aquells anys, cal destacar que aquesta observació de «conservadores», implica un judici de valor polític i ideològic. Seria necessari apropar-se molt a la vida i les circumstàncies de cada artista per poder establir una relació clara entre manifestació plàstica i ideològica. No oblidem com podria afectar cada persona la repressió del règim, les necessitats

bàsiques, les possibilitats reals d'optar per vies de trencament, etc... Per tant, si bé és cert que dominen les manifestacions plàstiques més properes a les tendències més clàssiques i tradicionals, això no ha d'implicar sempre la filiació política i ideològica dels artistes. En tot cas, haurem d'apropar-nos a les manifestacions més o menys explícites sobre el tema i superar així possibles prejudicis.

¹² MIRALLES (1983). F. Miralles cita a la tercera part del llibre *L'època de les avantguardes 1917-1970* un gran nombre d'autors, d'obres i fragments que fan referència a les condicions històriques i artístiques del moment. Entre els citats destaquen A. Cirici, A. Bonet Correa, J. Corredor-Matheos, Fontbona, Sebastià Gasch, etc... Aquestes cites de F. Miralles han estat contrastades amb els documents que ell menciona. Aquestes últimes paraules fan esment als arguments que fa servir a les pàgines 183-186.

¹³ FONTBONA (1977), p. 98-101.

¹⁴ CASTELLS (1983), p. 26.76-26.96.

¹⁵ Ob. cit. p. 26.11.

FOTOGRAFIA 1. Carrossa de l'Acadèmia de Belles Arts a la desfilada i concurs de la festa major de 1941. (AHS, SIS 03-08.1941 Governació, expt. 235/1941 annex).

trasta amb l'alcalde Josep M. Marcet i Coll, que va governar l'alcaldia des del 13 de novembre de 1940 fins al 29 d'abril de 1960. Fins i tot l'Andreu Castells en destaca el to moderat de Marcet, per excel·lència l'alcalde franquista de la ciutat. Des d'aquestes pàgines ni podem ni volem entrar a jutjar el paper i l'actitud del Sr. Marcet –tampoc no n'aportem cap document–, es tracta d'un personatge històric molt respectat a la ciutat, amb gran renom i paternalisme, però tampoc no cal oblidar que, encara que els seus companys sembla que van dir d'ell que aplicava la «Dictablanda»,¹⁶ va fer efectiva la dictadura durant 20 anys de mandat.

Castells, a les pàgines de *Sabadell. Informe de l'oposició* dedicades a aquesta dècada ens dona una

informació molt interessant per fer-nos càrrec de la situació d'aquells anys. Segons les dades que ell fa servir, la reconstrucció industrial va ser relativament ràpida perquè la destrucció va ser mínima, i en part perquè abans de la guerra i durant la guerra, l'activitat industrial va ser força important.¹⁷ El mateix Castells posa en qüestió algunes d'aquestes dades oficials per triomfalistes, però malgrat tot sembla confirmar-se l'existència d'una nova classe rica, la qual Castells qualifica d'«una mica vulgarota».¹⁸ Cal pensar, potser, que aquests podrien ser alguns dels indicadors del tipus de client dels artistes del *Cenacle*? No estem en condicions de contestar-ho encara. Això no obstant, cal no oblidar el paper de la burgesia tradicional i liberal de la ciutat, burgesia que, tot i adherir-se al nou règim, era més moderada que els eufòrics nou-rics, o que els nuclis dominants dels militars i la Falange, i alhora més integrada en la tradicional vida de la ciutat.

Del que sembla que no hi ha dubte és de la dificultat de la vida en tots els àmbits de la quotidianitat, sobretot per a la majoria de la població. Pensem que sobre les dades de Jordi Calvet que manipula el Sr. Castells, la renda d'una família treballadora arriba a índexs inferiors als de l'any 1900,¹⁹ i que no es tornaran a recuperar els sous dels anys 30 fins la dècada dels 50. El racionament i el mercat negre seran una altra de les característiques d'aquells anys –a tot l'Estat per cert–. No hi havia quasi aliments, però els que hi havia arribaven a ser a vegades no només de baixa qualitat sinó dolents per a la salut.

La situació cultural no sembla gaudir de millors condicions aquests primers anys de dictadura franquista. El senyor Josep Torrella no vol tractar la postguerra en el seu llibre «Una història de Sabadell per a tots»,²⁰ tot i que ens presenta el tema com a un greu problema d'immigració i de transformació de la ciutat, però en una ponència anterior, el 1973, a la Fundació Bosch i Cardellach, parla d'aquests quaranta anys. No només coincideix aquí, en un to força prudent, amb alguns autors anteriors, sinó que en descriure l'evo-

¹⁶ Ob. cit. p. 26.20.

¹⁷ Ob. cit. p. 26.30.

¹⁸ Ob. cit. p. 26.34.

¹⁹ Ob. cit. p. 26.45.

²⁰ TORRELLA (1981), p. 103.

FOTOGRAFIA 2. *El senyor Raimon Roca actualment.* (Fotografia cedida pel seu fill Josep Maria Roca).

lució d'entitats i projectes veiem la gran desfeta produïda per la guerra i la gran precarietat dels primers moments. Amb els anys constata la lenta i ferma recuperació, però sobre els anys 39, 40 i 41, que són els que més ens interessin, només cal remarcar projectes desestimats, com escoles primàries, entitats desaparegudes i buits no coberts de cap manera. Només amb unes quantes paraules en tindrem prou: «Els òrgans del nou règim, creats verticalment i uniforme per a tot el país i destinats a suplir la vida política pluralista, manquen de fesomia autòctona i, per consegüent, a penes tenen utilitat en un estudi de vida cultural ciutadana».²¹ Això no obstant, però, sobre l'Acadèmia de Belles Arts observa una altra situació «Sortosament l'Acadèmia superarà el trauma

de la guerra civil i ha mantingut el seu prestigi, potser a través d'alts i baixos deguts, segurament, a les persones que s'han succeït en la seva regència i també al problema de l'estatge social que li sorgí impensadament i que, després d'una crisi d'interinitat un xic llarga, fou resolt amb una empenta que dignificà l'entitat».²²

En el llibre dedicat a Vila Arrufat, el Sr. Casamartina passa per sobre del *Cenacle* d'una volada i ens diu: «A poc a poc, l'associació artística tornava a agafar vida, alguns joves s'aplegaven en una petita secció anomenada *El Cenacle*, Rafael Benet i Manolo Hugué n'eren en certa manera els inspiradors».²³ Cal dir que aquesta apreciació de secció no ha estat confirmada a les nostres indagacions.

²¹ TORRELLA (1973), p. 12.

²² Ob. cit. p. 10.

²³ CASAMARTINA (1994), p. 72.

FOTOGRAFIA 3. Dues fotografies del Sr. González Montpart. Pintant a l'aire lliure davant de Sant Julià, el 1944, i un primer pla de 1957. (Fotos cedides pel Sr. Montpart).

ARTISTES SABADELLENCS EL 1940-1941

Parlant amb el Sr. Raimon Roca i el Sr. Vicenç González Montpart, coincideixen a recordar²⁴ aquells anys com a uns temps de joventut i de dificultats. «Era necessari treballar i guanyar-se la vida»,²⁵ ens comenta el Sr. Roca. El Sr. González Montpart coincideix plenament, però ens matisa que no tots els components del grup estaven en la mateixa situació econòmica «la situació no aprimava tant els uns com els altres. Uns partien de situacions familiars amb un mínim de possibilitats i altres ho teníem extremadament difícil».²⁶ Encara recorda

²⁴ L'entrevista realitzada amb el Sr. Vicenç González Montpart, la vam fer el divendres dia 6 de juny de 1997 a les deu del matí, a casa seva. Al Sr. Raimon Roca el vam conèixer a casa seva a finals de maig i l'entrevista la vam realitzar el 16 de juny de 1997 a 2/4 de 12 del migdia. Les dues entre-

el Sr. Montpart el gest d'amistat del Sr. Roca quan, després de l'èxit de la seva exposició al principi del 41, va pagar la matrícula per tot l'any a Belles Arts dels seus amics Andreu Castells i d'ell mateix. Tornarem sovint, més endavant, amb les aportacions d'aquests dos homes que de forma tan amable i generosa ens han ajudat a fer aquest modest treball.

Al seu llibre *L'art sabadellenc*, l'Andreu Castells dedica al grup un apartat amb el títol de «Els autodidactes del Cenacle», un capítol que ha estat la base de les cites de molts autors. Cal destacar el valor d'aquestes pàgines perquè són alhora un tre-

vistes, realitzades amb una gran amabilitat per part d'ells, es van fer pensant en aquest treball. Des d'aquí el nostre sincer agraïment.

²⁵ Roca (1997).

²⁶ MONTPART (1997).

ball historiogràfic i una font documental. Treball en el sentit de ser una síntesi amb els ulls d'un historiador. I font documental perquè ell, l'autor mateix, era un dels protagonistes. A vegades és innegable un to personal i subjectiu, la qual cosa posem de manifest no amb prejudici, sinó tot al contrari, amb cert agraïment, per la sinceritat i la honradesa que es demostra.

El discurs narratiu deixa fer-nos una idea de la situació i les preocupacions que possiblement tenien aquells joves «...iniciaren el darrer moviment pendular de l'impressionisme sabadellenc els pintors joves que feia uns quants dies que havien deixat el casc i el fusell en un racó ... promoció autodidacta que era esperonada pels mestres locals Joan i Màrius Vilatobà [pare i fill respectivament] ... i era tant el deler que sentien aquells de puntal i ajuda, que el consell i la supervisió d'aquests professors era tant o més agraïda pels artistes que si s'haguessin trobat becaris d'alguna bossa generosa... Malgrat tot, els nous artistes, amb els quatre consells que els proporcionaven els mestres i l'ambient plàstic, frenat, però existent, de la ciutat, els impel·lí a perseverar en les idees que cada un d'ells portava al magí».²⁷

Així, doncs, quin era l'objectiu d'aquest grup? Quins els seus pressupostos plàstics? L'autor planteja la pregunta d'una forma directa: «*I quina fou la tesi plàstica defensada del Cenacle, que no tenien estudis, ni beques, ni escoles ben muntades, ni manera que s'obrissin els camins de la pau, allixonats intensivament per la propaganda ària?*».²⁸

La resposta que ens ha donat el Sr. González Montpart, el qual semblava vibrar encara recordant aquells anys, ha estat molt clara «*tots teníem la vocació de ser grans artistes*». Va arribar més lluny durant la nostra entrevista i ens va arribar a assegurar que «*teníem la intenció de fer l'escola vallesana*».²⁹ Segons ell, l'activitat la desenvolupaven molt al voltant de l'Acadèmia, mentre els estudis els realitzaven a l'Escola Industrial, on tenien per mestres Vila Cinca, Vila Arrufat i Joan i Màrius Vilatobà,

sobretot en Joan, el pare. Les influències els venien de Camil Fàbregas i, bàsicament, del pintor Gimeno. Però en arribar al tema central del *Cenacle*, la seva transcendència com a grup artístic, la resposta va ser clara, només es va tractar d'un grup d'amics, dels quals només alguns eren pintors i entre els quals no es parlava gaire d'art.

Amb el Sr. Raimon Roca ens hem vist dues vegades abans d'acabar aquest article. La conversa sincera, serena i afable, de persona que ha viscut i treballat molt, ens ha captivat. Ell també ens ha parlat de les enormes dificultats per iniciar-se en la pintura i del treball dur i constant de molts anys, del seu aprenentatge, de la sala Gaspar o dels encàrrecs de frescos i vitralls. Però dels seus inicis sempre recorda la passada fugaç per la Llotja, la influència de Mir, de Gimeno sobretot, de la relació amb Vila Puig i l'aprenentatge amb Vila Arrufat, del qual recorda fer-la seva, la idea del «taller» i «l'ofici». Un artista abans que res «*ha de tenir ofici*». El que vol dir domini, habilitat, professionalitat. «*Voliem fer les coses ben fetes, m'hi vaig dedicar de valent i autodidacte*». Sobre el tema del *Cenacle* va ser també molt clar, van ser dues festes on se celebrà l'èxit de la seva exposició i la de Vila Plana i Vila Casas; al marge d'això el *Cenacle* no va ser res més. No hi havia cap altra voluntat ideològica o artística, i menys encara relacionada amb l'avantguarda.

En el cas de Castells, la pregunta sobre la tesi del grup la planteja de forma directa, però la resposta és intencionadament més ambigua. Sembla que A. Castells centra aquesta resposta en el mestratge dels Vilatobà i de Serra Santa, en la unió que els aplegava al voltant de les seves activitats pictòriques a Santiga,³⁰ que de forma molt intensa descriu A. Castells: «*El que va salvar els pintors del Cenacle fou la joventut, les ànsies i les il·lusions amagades, la germanor... També els va salvar la ingenuïtat i la calma.*»³¹

L'autor sembla declinar la seva resposta més que en una direcció de «tesi» plàstica, en una direc-

²⁷ CASTELLS (1961), p. 689.

²⁸ Ob. cit. p. 691.

²⁹ MONTPART (1997).

³⁰ Santiga és una agrupació de cases de pagès i una petita ermita, situada entre Sabadell i Santa Perpètua de Mogoda.

Cal dir que algun autor, com Josep Casamartina, al catàleg de l'exposició *La Muntanya i el Meandre*, dedicada a l'A. Castells pintor, el 1989, fa alguna referència a l'Escola de Santiga, relacionant aquesta amb el mestratge dels Vilatobà.

³¹ CASTELLS (1961), p. 690.

FOTOGRAFIA 5. Inauguració de l'exposició de Belles Arts durant la festa major de 1941. L'alcalde Marçet al centre (6è per l'esquerra) i altres autoritats i personalitats. (AHS, SIS 31.07.1941, Clixé CLO 1328).

ció de vivència, de dimensió ètica, d'humanitat. Aquesta és una visió que han compartit, en les entrevistes mantingudes amb ells, el Sr. González Montpart, el Sr. Roca i el Sr. Vila Casas. Tot i que anteriorment hem posat de manifest el domini de l'impressionisme, no queda aquí declarada cap preocupació per qualsevol tendència en aquell moment. Una cosa és sentir-se atrets per Gimeno i una altra elaborar una resposta, una escola, un projecte estètic. No trigarien a sorgir diferències, però encara hauria de passar un temps. Les primeres

avantguardes, les coneixien, però de moment no s'hi interessaven i tampoc no era el que es comprava.

Tot això ens fa pensar que hi ha aspectes tan profunds i variats en la creació artística que, com cita Vicenç Furió (1995),³² no poden ser explicats per un altre llenguatge que el mateix art, o potser tampoc mai no podran arribar a ser esbrinats o entesos des d'altres llenguatges o punts de vista. Se'ns posa així en relleu un vessant o perfil del grup que condicionarà molt el nostre treball i que no podrem ignorar. Hauríem de fer l'esforç per

³² FURIÓ (1995), p. 13-70. A les primeres pàgines d'aquest llibre, p. 13-70, i fent referència a les limitacions dels diferents enfocaments de l'estudi de l'obra d'art, posa de manifest la impossibilitat de fer una traducció total de la creació artística amb una aproximació sociològica, històrica, etc..., observació que ell comparteix amb altres importants

autors com Hauser, Gombrich i altres. En realitat, tota la primera part del llibre està dedicada a posar al dia aquests temes. Aquestes dificultats no seran diferents en el cas del grup que ara estudiem, i segurament hi haurà aspectes que mai no podrem esbrinar des d'aquí.

aplegar l'obra d'aquells joves, documentar-la, exposar-la i valorar-la. Això de moment ho deixarem com a una intenció.

Aviat posa Castells en mans de Vila Casas, un altre dels protagonistes que es va convertir també en escriptor-poeta, algunes reflexions al voltant d'aquell moment.

«Aquells foren inicis durs i llastimosos. Sol i adelerat resseguia una darrera l'altra tot el seguit de galeries d'art que a Barcelona sorgiren després de la guerra com cargols darrera d'un xàfec, i arribava el vespre a casa amb una indigestió de tant arbre, caseta, poma i tovalló pintats. Era aquell el moment del triomf del gust "nou ric" que tants estralls havia de fer encara.»³⁵ (...)

«En aquell moment jo no sabia res de res, i consti que això no vol pas dir que ara sàpiga gran cosa més. M'havia mal llegit quatre llibres d'art i empassat tantes exposicions com se m'havien posat a tret. Això era tot. La meua cultura artística començava amb els impressionistes i acabava amb els impressionistes. Ells eren per a mi el més gran del món. I a semblança d'ells jo pretenia vanament reproduir davant la tela blanca tot allò que tant es deia i repetia. Aire, llum, color i, sobretot, hora! Avui dono les gràcies a Déu per haver-se dignat fer-me veure les coses diferent.»³⁴ (...)

«De totes maneres no podia ser altrament: el meu esforç fou sempre estèril. Reconec que no vaig arribar a saber-ne mai prou per a fer semblar de debò un núvol fugisser damunt un cel blau o unes muntanyes esblaimades desapareixent en la llunyania. Confesso, no obstant, que aquest era el meu desig. Sí, ho dic sense envermellir. Jo, als disset anys, m'encantava amb goig davant els més terribles adefessis de l'escola Olotiana. La bucòlica del paisatge s'em menjava de viu en viu. Ah, si jo hagués sabut fer aquelles vaques reflectides en la mullena d'un camp de verd ensucrat.»³⁵ (...)

«La naturalesa era obra de Déu i, com tota cosa seva, impossible d'imitar. No podia parlar-se a la bellesa de tu a tu encara que fes temps que us hagués estat presentada. Calia guardar les distàncies i observar una gran conducta.

«No podia copiar-se. N'hi havia prou amb evocar-la respectuosament amb un discret i humil comentari (...) Potser per això, doncs, vaig comprendre que els qui podien acostar-se més a la veritat descriptiva del moment eren aquells que m'en parlaven encara mig esglaiats, meravellats, sense acabar de saber de què anava.

«Els qui com jo, volien embutxacar-se tot fent l'orni, aire, llum, color i hora, aviat em semblà que m'enganyaven.»³⁶

Cal dir que Vila Casas no menciona en cap moment el nom del *Cenacle*. Aquest llibre el va publicar el 54, quan el seu trencament amb aquell impressionisme primerenc estava més que consolidat amb l'informalisme. Fa referència a aquells moments d'una forma molt conscient, però posant de manifest una activitat sense gaires pretensions programàtiques «... sentia que no podia fer altra cosa que pintar. Volia fer-ho, treballant de ferm i sense perdre massa temps parlant-ne i embolicant-me en teories i retòriques. Desitjava ser un treballador més...»³⁷

I en una entrevista molt posterior, al diari *Avui*, el 1983 tornava a fer referència d'aquells anys i d'aquelles activitats:

«P.- No parlem dels teus inicis. Possiblement no et fa cap gràcia.

«R.- És cert. El serial de sempre. Sabadell, anys quaranta; ni un pa a la postguerra, dibuixets per a imprentes, decoració, mestretites, pergamins, molts pergamins, tots els pergamins que els treballadors dedicaven als amos cada 18 de juliol en agraïment a la setmana doble. Orla, lletra gòtica, una dona

³⁵ VILA CASAS (1954), p. 18. Aquests quatre fragments citats estan agafats íntegrament de l'obra de Vila Casas. Els fragments han estat contrastats amb l'obra citada. També apareixen citats al llibre de F. Miralles (1983) a la p. 206 com a nota de l'Andreu Castells. Cal dir que l'A. Castells no cita algunes línies que jo he considerat importants —les quals apa-

reixen subratllades al text— perquè reflecteixen alguns aspectes sobre l'existència o no de propostes plàstiques.

³⁴ Ob. cit. p. 21.

³⁵ Ob. cit. p. 22.

³⁶ Ob. cit. p. 22.

³⁷ Ob. cit. p. 18.

ensenyant un pit i aguantant la fabrica del burgès homenatjat. Em vaig tirar a la pintura, perquè tota altra cosa era encara molt més fotuda.»³⁸

Haurem pogut comprovar, a partir dels testimonis que presentem, que hi ha un domini aclaparant de les circumstàncies històriques i socials dels anys 40 i 41, l'edat dels artistes, les necessitats, l'ambient dominant... Aquesta constatació ens allunyaria d'aquella observació de F. Fontbona sobre l'influx noucentista, lògicament en l'àmbit local de Sabadell. I també, amb aquest domini de les circumstàncies, volem posar de manifest la dificultat de les condicions ambientals per afavorir o potenciar altres creacions al marge, ja que existís o no una inquietud o voluntat personal de trencament, calia gent que ho valorés i ho comprés. El Sr. Roca ens assegura aquí que pintava com volia, que estima la seva manera d'entendre l'art i la pintura.

Aquesta sinceritat és inqüestionable. Però nosaltres pensem que, a més a més d'acceptar el que ens diu el Sr. Roca, segurament es feia només el que es podia fer. Una afirmació crua i arriscada per la nostra part, però creiem que realista.³⁹ Així, dins l'anormalitat del nou règim, l'evolució que es donava a la ciutat sembla que era la «natural», en el sentit que es donaven a partir de les referències que aquells joves tenien. Ens referim al classicisme de l'Acadèmia, amb Vila Arrufat, els Vilatobà, o l'impressionisme introduït als anys 20, l'herència de Gimeno, etc... Tenint en compte a més a més la situació històrica i econòmica en què es mouen, ens hem de preguntar si van tenir «temps o oportunitat» en algun moment de plantejar-se aquesta qüestió d'un objectiu o tesi plàstica. Pensem que no, i que aquesta manera de tractar el tema és un enfocament molt posterior i com a conseqüència d'una reflexió amb motiu de narrar aquella situació.

³⁸ Es tracta d'una entrevista que es realitzà al suplement d'art del diari *Avui* el juliol de 1983. L'entrevista ocupa una pàgina i parla de determinades activitats de l'artista en aquells moments, entre les quals una exposició, però al principi de l'entrevista, la pregunta que reproduïm es fa inevitable.

³⁹ Afegim, en forma de nota, el petit comentari que es fa de Vila Casas en un llibre escrit –segons l'Arxiu Històric de Sabadell– per A. Castells: *Antologia* (1956), dedicat a per-

Segons l'Andreu Castells, ja per la Festa Major de 1940 les activitats conjuntes del grup es multiplicaren, coincidint amb les exposicions que per a tals ocasions organitzava l'Acadèmia, però hi ha unes quantes dades rellevants. El 4 de gener de 1941 s'inaugurà l'exposició de Raimon Roca a la sala de l'Acadèmia de Belles Arts de la ciutat. Una exposició que s'estenia del 4 al 17 de gener. L'èxit de vendes i públic sembla que va ser molt important segons cita la premsa local de l'època. Per les característiques i el to d'aquests comentaris de premsa en farem alguns extractes. Així, el mateix dia de la inauguració es fa una presentació-crítica de l'exposició en la qual es posa en relleu la vàlua i la personalitat del jove pintor, i entre d'altres aspectes, és de destacar com es posen de manifest les característiques de l'ambient receptor: «*La producción pictórica de Roca, desde su última exposición, ha dado un salto insólito. Sin audacias, peligrosas en estas lides; sin pujos espectaculares y malabarismos de forma ni de color; ciñéndose a un concepto ponderado, austero y sereno, aborda con su paleta variedad de temas con un acierto y una severidad que abonan el juicio de que ese joven ha dado en la que podríamos llamar bien llamada senda de su carrera artística.*»⁴⁰

Aquestes notes o articles apareixien a la premsa del moment, al *Boletín de información local de F.E.T. y de las J.O.N.S* i a la seva secció «De arte». L'anterior és un paràgraf dels 6 que componen la nota de la presentació, tots amb un mateix estil i sense gaire més informació sobre les característiques de l'obra presentada. A la mateixa secció n'apareix un altre de l'Antoni Vila Arrufat, del qual destaquem el següent: «... *la juventud, la pasión, la voluntad de trabajo, la fe, la modestia en el concepto de su obra actual, y el vivo deseo de adquirir nuevos conocimientos y vastos horizontes, són las características (...)*

sonalitats sabadellenques. En aquest llibre es posa de manifest, amb un gènere de narració curta, com un pintor es va cansar del que feia, va anar a París, va tornar, va intentar fer altres coses i no l'hi acceptaven... Però cal veure que estem parlant ja dels anys 50!

⁴⁰ *Boletín de información local de F.E.T. y de las J.O.N.S*. nº 46 (4-1-1941), p. 11. Es tracta d'un article signat per J.H.C.

«Ha glosado actualmente con insistencia uno de los alrededores de Sabadell, Sant Oleguer, que, como el poeta, podríamos decir: fueron un día, selva umbría. Y esta aridez descarnada, estos caminos polvorientos y tortuosos, de raspaduras sanguinolientas, y de algún que otro árbol lejano superviviente, lo ha interpretado con singular técnica expresiva que nos evoca algo del pintor Gimeno. Abonda en lo estructural de los terrenos de cálida entonación y parece esperar llegar al horizonte, a la unión de montañas con el cielo, para refrescarnos la visión con unos azules magníficos y en celajes diáfanos donde flotan nubecillas sentida y cariñosamente observadas (...) las cualidades del pintor Roca las encuentro presentes en todas sus pinturas, con la natural oscilación. Lo que interesa anotar, es que sus primeras obras y, a pesar de su inexperiencia, su lenguaje pictórico actual, no es ya un hablar por hablar, sino que se sujeta a un estado emocional y lo sabe transmitir. Y nos lo transmite con un lenguaje muy nuestro, fuertemente racial, de una racialidad con ecos lejanos de un Martí i Alsina y con otros más próximos de Gimeno.»⁴¹

Referent a aquesta exposició de Raimon Roca, també es troba algun article més en aquesta publicació al llarg dels dies que es va mantenir, però sense gaire interès. El dia 18 de gener, dia de la inauguració de la propera exposició, Antonio Martí Basté li dedica una petita nota en la qual deixa constància del seu èxit, i l'acaba d'aquesta forma tan curiosa: «Entre tanto, ¡albricias, amigo Roca, luz y farol —que diría el Quijote— de la joven pintura local!»⁴²

Aquestes cites poden reflectir només, com és lògic, algunes opinions, però deixen palès el judici acadèmic i el de la premsa del moment. Cal dir que es va vendre tota l'obra, segons fa referència l'Andreu Castells i el testimoni del mateix Sr. Roca.

El mateix dia 18 de gener de 1941, a què feiem referència abans, s'inaugurà al mateix lloc una exposició conjunta dedicada a Vila Casas i Vila Plana. També el comentari de presentació va ser

realitzat per la mateixa persona, J.H.C., i a la mateixa secció de la revista citada. «El temperamento de artista en ambos, se bifurca, en Vila Casas, hacia la concepción severa y noble de la realidad; y en Vila Plana, más bien hacia la contemplación lírica de las cosas, plasmando en sus telas esas tendencias, convergentes, sin embargo, a la expresión de la belleza.

Trazo y colorido, en Vila Casas, emergen como de la pulsación de un grave bordoneo profundamente sentido, y en Vila Plana, cual de la vibración melódica de un sentimiento delicado.»⁴³

Més endavant, i també a la mateixa secció, Joan Vilatobà, també acadèmic a la ciutat, intenta reflectir la personalitat dels autors, que és per a ell el més destacable dels grans autors, junt amb la capacitat tècnica i la manera de veure: «...reñida siempre con los ardidés truculentos y aparatosos que tienden a la teatralidad con el fin de impresionar al gran público, que a menudo desconoce el valor sinfónico de las sutilezas de color y de la sinceridad artística. Lo que se debe exigir en una pintura es la armonía colorística de alto valor, la variedad de matices brillantes o aquellas tonalidades opacas que constituyen lo que llamamos gama; es esta gama distinguida y original, que no va a remolque de pintores conocidos, la que poseen los jovencísimos artistas Juan Vila Casas y Luís Vila Plana.»⁴⁴

L'article de Vilatobà anava seguit, al butlletí, pel catàleg de l'exposició. Vila Casas va presentar 17 obres, la majoria paisatges de Barcelona i cinc bodegons; Vila Plana va presentar 18 obres, 8 paisatges i la resta bodegons i flors.

Els termes que es fan servir en els diferents comentaris, malgrat que alguns són subjectius i ambigus, ens deixen entreveure l'ambient plàstic a què fa referència l'A. Castells quan citava: «...el darrer moviment pendular de l'impressionisme sabadellenc...» (vegeu la primera cita que fem d'aquesta obra).

Aquests esdeveniments van pujar força la moral dels amics i, clausurada l'exposició, es va

⁴¹ VILA ARRUFAT (1941), p. 11.

⁴² MARTÍ BASTÉ (1941), p. 6.

⁴³ Boletín de información local de F.E.T. y de las J.O.N.S.,

nº 47 (18-1-1941), p. 6, signat per J.H.C.

⁴⁴ VILATOBÀ (1941), p. 6.

FOTOGRAFIA 6. El fotògraf Toni Serra i en Raimon Roca a l'exposició d'aquest últim a Belles Arts, el gener de 1941.
(Fotografia cedida pel Sr. Raimon Roca. Autor: Toni Serra).

celebrar la primera festa del *Cenacle* a l'estudi que tenia llogat en Raimon Roca al Raval de Fora, 16, justament per celebrar l'èxit de la seva exposició. També es va realitzar una segona i última festa per tal de celebrar l'èxit de l'exposició de Vila Casas i Vila Plana el 16 de febrer. L'Andreu Castells fa referència a aquests fets i moments com a culminació de la vida del grup.

A la pàgina 82 reproduïm el cartell que van imprimir amb motiu d'aquest segon sopar. Aquest cartell ens l'ha facilitat molt amablement en Marc Castells, fill de l'Andreu Castells. La signatura de Yogui-Siva sembla que correspon al mateix Andreu Castells –encara que no ho podem afirmar amb seguretat– i els dibuixos ja hem comentat que són d'en Vila Casas. El to festiu i irònic ens posa al corrent de l'ambient del *Cenacle*.

Poc després, per la Festa Major de la ciutat, l'Acadèmia de Belles Arts organitzava una exposi-

ció col·lectiva de pintors locals. Aquesta era una exposició ja habitual a la ciutat des de feia anys. Hi van participar tots, inclosos els del *Cenacle*: «Els més privilegiats, amb un parell d'obres; els altres amb una». ⁴⁵ A partir d'aquesta exposició sembla que es van generar moltes discussions, «acaloraments i les crítiques despietades». ⁴⁶

Repasant la premsa, *El Boletín...*, no hem trobat gaires referències crítiques sobre aquesta segona exposició, la qual cosa indica que segurament va tenir menys transcendència, tot i que l'Andreu Castells la ressalti com a testimoni implicat. No és estranya aquesta última afirmació si tenim en compte que la premsa tampoc no es va fer ressò de les xerrades i tertúlies que s'organitzaven: Maurí Espadaler va parlar de Picasso. També ho van fer d'altres temes Josep M. Junoy i Rafael Benet. Sembla que, d'aquestes i d'altres trobades organitzades pel grup, no se n'assabentaven més

⁴⁵ CASTELLS (1961), p. 692.

⁴⁶ Ob. cit. p. 692.

enllà dels més propers, ja que no s'imprimia res i tot quedava força íntim. Quan Francisco Calvo Serraller fa referència al *Cenacle* és per relacionar-lo justament amb aquesta xerrada sobre Picasso⁴⁷ «*lo que hace de esta conferencia un hecho excepcional en el momento*».⁴⁸ Però aquesta possible relació del *Cenacle* amb les avantguardes està clarament injustificada.

La disgregació del grup la narra el mateix Andreu Castells: «...els artistes s'anaven delimitant i es començava a cursar l'assignatura que manava seguir fidelment les teories que tenien tanta acceptació, amb l'esperança de les estrenes...».⁴⁹

Això, junt amb l'arribada del pintor Ventosa, pintor molt considerat en aquells ambients, fins i tot anteposat a Mir i Gimeno, provoca diferències d'estils i d'ajuts, cosa que arriba a enfrontar Montpart i Castells. Segons el Sr. Montpart va ser un capítol molt passatger, l'amistat entre tots dos s'ha mantingut durant molt de temps entre ells i les seves famílies. De fet, és inevitable aquí un to subjectiu de Castells, però segurament fidel, de forma general, a la situació. Segons el seu judici: «*Les teories impressionistes, adulterades, continuaren manifestant-se a l'engròs entre els pintors de Sabadell, encara l'any 1945, època en què la gran conflagració internacional havia cessat i que començaven a manifestar-se a l'estranger noves formes plàstiques ressuscitades d'entre els enderrocs de la guerra. Els nostres pintors encara es troben pendents de la demanda de pintura amable, destinada a algunes mansions de gent adinerada, pintura que era confeccionada a base de les fórmules impressionistes de ritual...*»⁵⁰

Citant emotivament Pasqual Jaurés: «*En la historia de l'art, el període actual passarà com un dels més cretins i mancats de personalitat. Tot el món pintava, diran; qui tenia una certa facilitat per al color ja era artista si exposava els seus quadres.*»⁵¹

⁴⁷ Aquestes activitats les recull F. Fontbona a l'article que hem citat a la nota 6, ell li vol donar un aire d'activitat relacionada amb un incipient avantguardisme, aspecte que caldrà matisar. Tot sembla indicar que la font de F. Fontbona és el mateix A. Castells.

⁴⁸ CALVO SERRALLER (1985), p. 139.

⁴⁹ CASTELLS (1961), p. 692.

⁵⁰ Ob. cit. p. 694.

⁵¹ Ibid. p. 694. La cita que Andreu Castells fa de Pas-

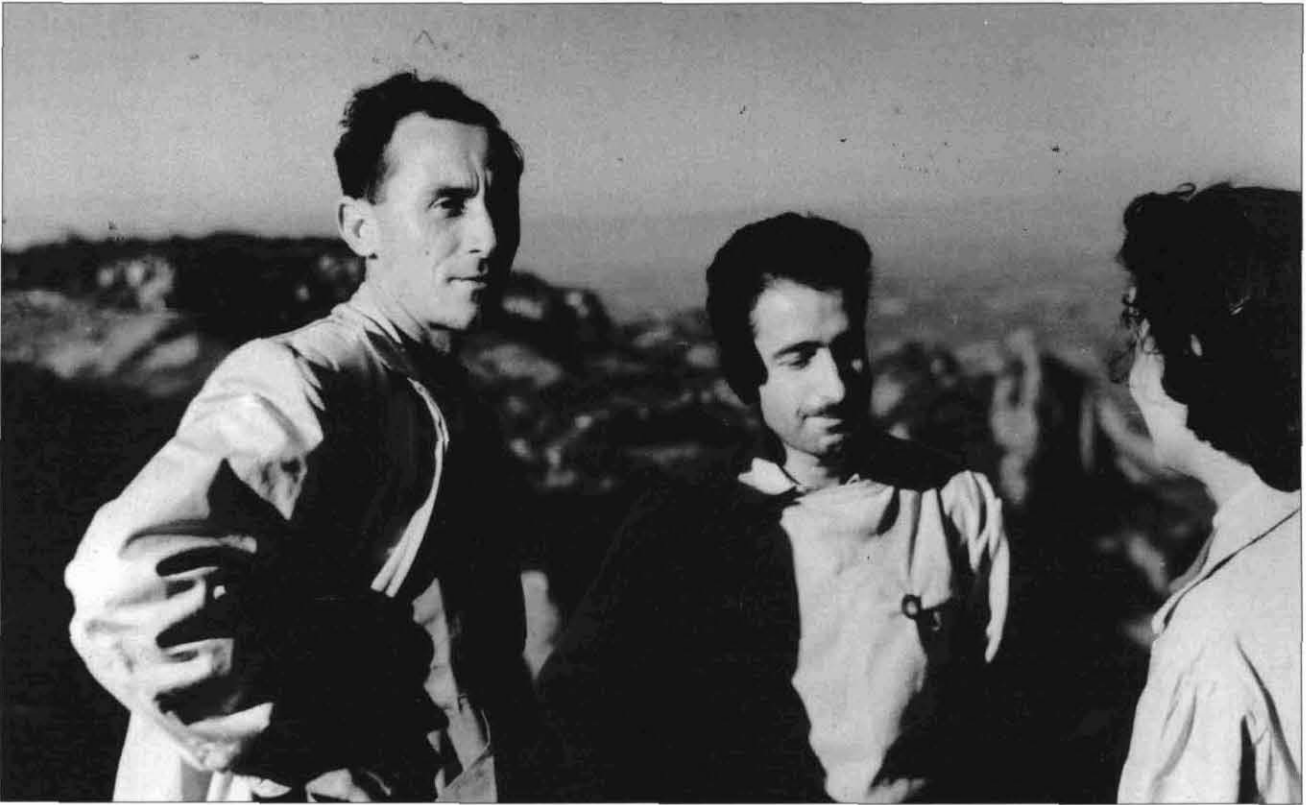
qual Jaurés no ha estat possible de contrastar-la perquè a la seva nota només fa constar «Carta a los críticos. Crític i poeta», però no ens diu la font, el mitjà o l'any de publicació.

La queixa del Sr. Jaurés no és aïllada. Seguint les referències documentals presentades per F. Miralles hem pogut comprovar, no només l'aspecte continuista que ell observava, sinó també els comentaris sobre la gran proliferació de pseudo-pintors i la baixa qualitat de la producció. Joan Teixidor, un crític del moment, escrivia el 1944: «*Actualmente puede afirmarse sin miedo a equivocarse que la pintura joven continua siendo representada por los mismos nombres que triunfaron hace veinte o treinta años (...) En cambio, en las telas de los jóvenes que comienzan se advierte que la lógica y oportuna revisión de estos últimos, con su discriminación del relativo valor de muchos ismos, les ha servido tan sólo para parapetarse detrás de un nuevo academicismo de parada, vergonzosa huida que sólo se preocupa de las apariencias. En ningún modo puede satisfacernos el carácter de esta reacción: preferimos a eso el riesgo y el error. La vida exige una conquista difícil que no se puede conseguir con triunfos fulminantes y con una sumisión a una primera fórmula aceptada por el público.*»⁵²

Hem pogut veure el ressò d'algunes exposicions i pintors a l'únic mitjà de comunicació oficial de la ciutat, *El Boletín*... Cal remarcar que el nom del *Cenacle* no hi apareix en cap moment. A la revista *Museo de ciudad de Sabadell*, editada pel Museu el març del 1944, es dediquen unes pàgines signades per Juan David⁵³ a la història de la pintura a Sabadell, concretament de la pàgina 59 a la 114, entre les quals es dedica una pàgina, la 112, a «*los de última hora*». No es fa menció del grup el *Cenacle* però sí que es destaquen els seus membres R. Roca, Vila Casas, Vila Plana, Castells i Montpart. També es menciona Maria Teresa Bedós, Manel Salas i Salat i J. Zamora com a pintors dels quals ressalta alguna característica. A més a més, simplement se cita un grup de col·laboradors i amateurs:

⁵² TEIXIDOR (1943 i 1944). Ens estem referint a dos articles de Joan Teixidor a la revista *Destino*. El fragment citat és un fragment del segon article.

⁵³ Juan David és el pseudònim de Joan Garriga i Manich.

FOTOGRAFIA 7. *El Sr. González Montpart, l'Andreu Castells i la senyora de Castells, Pilar. La relació entre Castells i Montpart es va mantenir en el temps. Aquesta fotografia és de la tardor de 1952. (Foto cedida pel Sr. Montpart).*

Vicenç Mas, David Graells, Mateu Abella, Enric Muntané, Josep M. Martínez Romero, Joan Garriga Manich, Casarramona, Agustí Masvidal, R. Folch, M. Ribera, A. Angle (que més tard serà membre del grup Gallot), L. Maza, Farré, Alemany, Artigas, Gómez, Fericle, Sobré. Poc espai hi ha en una pàgina per estudiar algun aspecte d'aquests pintors.

A MANERA DE CONCLUSIÓ

De tot això exposat fins ara, podem deduir que, de moment, l'únic treball on apareix el *Cenacle* com a font o part implicada és en el llibre de l'Andreu Castells *L'art sabadellenc*. Sembla que les cites fetes per altres historiadors sobre aquest grup

de pintors han estat fetes a partir d'aquest treball de 1961. Ni la bibliografia ni els escrits o manifestacions dels companys de grup ni la premsa més o menys contemporània es van fer ressò del grup com a tal.⁵⁴ L'existència del grup no la podem posar en dubte perquè els seus components no només van existir, sinó que van compartir activitats, relacions, locals, etc.... El que ja no està tan clar és que el grup existís amb una vocació que anés més enllà de la possible amistat. No queda constància de cap idea artística de grup constituït, de cap manifest, de cap declaració,... ni al moment ni després.

Molts dels protagonistes d'aquest grup, desapareguts ja, no ens han pogut fer aclariments més

⁵⁴ També hem revisat els expedients de cada artista del grup que existeixen a l'arxiu Simó i Bach. Arxiu que conté la documentació que el Sr. Simó i Bach acumulava per publicar un *Diccionari de sabadellencs*. A la mort del Sr. Simó i Bach,

aquest arxiu ha estat donat a l'Arxiu Històric de Sabadell, entitat on ha estat consultat. A la bibliografia es pot consultar la referència de l'arxiu per a cada autor.

ESTUDI • PSICO-ANALÍTIC

PEL • PROFESSOR • GRAFOLEG
YOGVI-SIVA

DE • TOTS • ELS • CONCORRENTS
A • LA • SEGONA • FESTA • DEL • NOSTRE • CENACLE
DIVMENCE • SETZE • FEBRER
ANY • M • CM • XII

YOGVI-SIVA ES COMPLAU EN FER CONSTAR L'ORIGEN, NO PSÍQUIC, DELS BODOLINS: EL DONZELL D'OGSI TÈ LA PARAUOLA.

El Vilas, tot romàntic va dient que el seu cor necessita un tractament.

Si el digués que ets coquet, reservada, breu, amosa, i què passaria? Ja riem!

Parlo, (dispensa), escrib, amb una seriositat aristocràtica i no puc sofrir la riota infonamentada.

Si no haguessis ensenyat les dents al riure, podria ésser que t'hagués dit... però no, castigada! No et diré ni et continuaré l'examen fins que m'ha demanis, encara que m'ha ordenat, escrivint i sotsignat: Rosa M.ª Goshlvez!

El Vidal que no vol sentir-te estrany diu que ell sol s'encarrega del xampany.

CREC que no t'enfadaràs: Ets decidida i forta.

I ara? T'apocorissimo.

No m'indueixes?

Així ets, almenys, comprensiva, bona i bella.

S'entén que cas d'insultar-me, ipse facto, es fondrien les paraules respalladores. Si no, prova-ho!

I prov, Isabel, si vols res més, digues-m'ho. Disposa't sempre a complaure't, grafotàcticament parlant, en tots els sentits i en totes les intencions, físiques i metafísiques, s'entén. (Però el que no m'entenc soc jo, ni que em pengin).

EP. Serra, llarg com un pal fa gaire vent aquí dalt?

No goso, M.ª Dolores Feig, però és necessari, altrament ningú no m'ha plantat els nasos: «Entre interdite», ni en Blocanon—no som comica, però ens soladem—s'ha cregut en l'obligació d'elcristar-me estrepitosament.

Som-hi!

Amb tot i tenir una carta energia, la voluntat és feble—el xampany?—ornada de tendrar i sensibilitat.

M'ha proposat?

Oi, que no?

EN Gómez no és amic de l'enranou deixeu-li una burilla i ja en té prou.

Mira el paper! Impossible, unuano amb les etiquetes vicioses i, amb un gest històric el rebell per ferre, tot aconseguint i procurant somriure!
—Eca un sob.

Tot sovint, una certa quantitat de xampany ajuda a fer els gestos més deformats de com normalment serien. Els una jo-

guina blava, Maria Antonia, amantet, femina i simpàtica nana.

—I la nòtula?

—La nòtula?

—Si! la nòtula.

—Naturalment que...

—Com?

—Què?

—Ah!

—I bé... si!

Hi ha un poeta que no vol dir el nom més per desgràcia ja el coneix tothom.

UNES taques com gripaus negres anu'llen la leva habilitat rubricuista i part del Quèl. Si no fos el xampany al cap i la línia al paper, es podria fer més. De moment et traspaso això: Finitisima, reservada, més emotiva i cultivada—no com les perles—, amb vius refinats; coquetisimo.

Només l'advertixo, senyoreta Raquel, que si a Mr. Slow se li trametés la leva signatura per a deslitzar-la i analitzar-la, al veure-la, patèticament, es fondria, oblidant-se, al seu silio del 484, Rue d'Angiabaloux i un crit feble, d'agonia, s'esllovissaria fins al precipitant...

50 c. c. de Morphine L...

...i després, al combre:

Six doses de Khimmel!

El Cotafell de tots és el dega ni amb els cabells ha pot dissimular.

TERESA Comaró: De tu podria dir: «J'ai une velle d'or, en vérité; deux habillations de la force de grandeur, arde de boussit, l'aveu de modestie pour le monde. Je te, par un parfum de naïveté, le cœur même de la rose à parfumer. Quand à la petite bouche, une succerie».

quedaria molt bé Però no,—honorabilitat!— et diré sols això: No ets massa reservada, intel·ligent. Fumosa a l'atzur—no riguis!—, sobretot plena de tenacitat, prudència i cautela—i no penso en aquelles taques rosants d'imprudència, de Màlaga, al col blanc.

CAPSA, cavallet i demés atuellis amaguen sota seu l'Andreu Castells.

SERENISSIMA. Hàbil, lleugera i volodissa, a l'esperit. Seductora.

I no riem pas poc, Maria Puigdomènech, ans oïllores, vermells ans tantarim de la nostra poca traça a remenar el fons de dèlles de ploma seriose.

De totes formes: Disposa; si et coneixes, ni parlar-ne, més si crequesis ésser estranya al teu íntim, avís-m' que et presentaré.

El Vila Casas que no és mariner té en el port un negoci folaguer.

*Terribles son les arbes del diable para que les almas no se comencen a si solitas".
—DADA TERESA DE JERUSA.

PERÒ com que la faina la té a les terres que dominen el país d'Erin, on circula Ulisses i on amò Afroditia, a les càlides de Frà, Ità i Casaris, i a les nòrdiques de Freya, tenim les mans lliures i podem fer tot el que bonament poguem: Posseeixes una feminitat intel·lectual, amb voravivus de sensibilitat càlida. I res més!

Quin patx de sobre, Maria, se m'ha fet al finir!

El Roca obri un negoci tan rodó que en dos dies va fer liquidació.

*Tu es hóm sur que s'estait elle que tu chachabait?..."
—SERENITA DE CASAROS.

JA veus: Grafos creu que jo no sé que et cerco per deslitzar la leva signatura, i, com que d'ell depèn tot, no sé què fer, en veritat, Teresa Català.

Posem-hi: Damini intagar. Rudosa femenina i sensibilitat extrema, més si s'han ingerit dosis de l'espumós del Pare Pérignon de Sant Pere d'Haut-Villiers....

Oh! Vols dir?

El Baldiri Miró no plega veles morirà com va naixer, embrutant teles.

*What thou art we know not; what is most like thee?"
—ROSSIE WHELLEY.

ADRIANA Arquero: Ets sobre tot, reservada, dissimada, feminina i obrevujada. Ho trobes incomplet?

Inexacte?

Tot ho crec i me'n disculpo.

I tu?

El Vila Plano, rei del bodlegó amb el model convidat a un ressope.

DE tu, Dolores Callameras, poca cosa et podria dir, la leva signatura es quedà als líms, i vet-ho-sequi.

Per ara lleges:

«en trobar-te compresa així, tot com tu ets, tot com et creies que tu eres, sentis com una gran felicitat, diria com una mena d'orgull o de seguretat de soberte com ets, perquè ets tot com et veig i jo l'explico».

Nhi ha un d'humil, no balla i es consola sols pugui donar corda a la gramola.

Marc Castell

IL·LUSTRACIÓ 2. Cartell realitzat per Andreu Castells, amb il·lustracions de Joan Vila Casas, amb motiu del segon sopar del Cenacle. (Imatge cedida per Marc Castells).

FOTOGRAFIA 8. *El Sr. González Montpart pintant a Canàries, en un dels seus viatges de treball, gener-març de 1995.* (Foto cedida pel Sr. González Monpart).

directes, però com hem citat abans, hem comptat amb la valuosa col·laboració d'en Joan Vila Casas,⁵⁵ d'en Vicenç González Montpart i d'en Raimon Roca.

Al llarg de la conversa, havent-se de remuntar a la seva joventut, el Sr. Vila Casas ens situava en una època molt difícil, d'innocència, d'aprenentatge, d'amics,... la nostàlgia. Però sobre el tema plantejat, la transcendència del *Cenacle*, ho veia com a una etapa marcada per l'edat, les condicions, l'amistat, els primers passos... és a dir, un grup d'amics sense altres pretensions artístiques, i quan en van tenir, cadascú va seguir el seu camí.

Els tres artistes entrevistats coincideixen amb el nostre enfocament. D'aquesta forma, sembla

poder constatar-se finalment que la transcendència històrico-artística del grup ve donada com a conseqüència de la voluntat i la reflexió històrica de l'Andreu Castells, coneixedor de la situació i membre alhora del mencionat grup.

Pot ser indubtable la influència que per a la història personal de cada component va suposar el grup, fins i tot en la formació artística, però això queda lluny de ser un punt de referència en el desenvolupament artístic de la ciutat, i encara menys de Catalunya, i relacionat amb algunes incipients activitats avantguardistes, com ha volgut suggerir algun autor. Ara bé, si el «*Cenacle no va existir com a grup artístic*», alguns dels seus components sí que han estat, i són encara, artistes. Per

⁵⁵ Entrevista que ens va concedir atentament el Sr. Vila Casas al seu estudi barceloní, amb motiu del present treball;

es va realitzar el dimarts 12 de març de 1996.

tant, podríem dedicar molt del nostre temps a Sabadell i als nostres artistes. Però, sobretot, és necessari un nou concepte que ens faci sortir de dubtes: nosaltres proposem parlar, com a tants altres llocs es parla, de l'època concreta a la qual fem referència, sense caure en una reducció estilística, d'escola o generacional, parlem de l'art de la postguerra, i en aquest cas a Sabadell. És en aquest sentit que hem de continuar treballant, reconstruint la situació concreta i plural, la seva explicació, les persones que hi treballaven, les seves obres i les seves aportacions.

Però la nostra conclusió no pot quedar-se aquí. La crítica que es realitza a la pintura d'aquests anys sembla contundent. Aquestes crítiques es detecten al voltant dels anys 42, 44 i 45 endavant. No s'entra gaire en el anys 39, 40 i 41. Hi ha historiadors que, al contrari, ja ni es detenen en aquests primers anys de postguerra.⁵⁶ Però acceptant que aquesta visió crítica anterior impliqués directament els artistes del *Cenacle*, no hauríem de deixar al marge alguns aspectes poc estudiats i foscos. Tant V. Bozal com F. Miralles ens apunten espais que cal investigar com la influència del mercat, de l'estil imperant o del gust, sobre els pintors del moment. També cal investigar com es van definint territorialment les escoles al país o la influència d'alguns artistes importants encara no estudiats.

I tots aquests aspectes finals, els plantejem perquè, constatar que la pintura dels anys 40 era «dolenta» no explica el perquè ho era, no explica si podia ser d'una altra manera, no explica el grau d'implicació personal dels artistes que viuen en una dictadura feixista i cruel, no explica tampoc, per sobre de les anàlisis formals o sociològiques, la veritat de cada vida viscuda i les seves dificultats, on l'estètica era fàcilment canviable per seguretat, en qualsevol aspecte. Moltes són les explicacions que ens calen per fer una història de l'art de Catalunya que contempli la realitat a tot arreu. Des d'un punt de vista historiogràfic ens hem d'ocupar

dels fets rellevants, però rellevants són també les comarques, les seves activitats i els seus artistes. Sense la perifèria no es contrastaria el centre, i l'estudi de la perifèria sempre pot aportar noves dades i enfocaments a algunes idees massa establertes a la nostra historiografia.

Quan el senyor González Montpart ens va rebre a casa seva, una bonica casa de planta baixa amb piscina, ens va fer saber que no havia estat un pintor gaire famós, però que sempre s'havia guanyat la vida amb la pintura, activitat que l'ha apassionat tota la vida i que encara ara el manté vital i creatiu, amb il·lusió i molta feina. Del senyor Roca i del senyor Vila Casas podem dir el mateix. Encara que per camins diferents, ells són actors principals a la història de l'art. D'ells, ens en continuarem ocupant en successius treballs.

BIBLIOGRAFIA

- VALERIANO BOZAL (1992). *Pintura i escultura espanyolas, 1939-1990*. Madrid, Espasa Calpe.
- FRANCISCO CALVO SERRALLER (1985). *Medio siglo de arte de vanguardia 1935-1985*. Madrid, Fundació Santillana, Ministerio de Cultura.
- MARIA AURELIA CAPMANY (1973). «Ètica i estètica dels anys 40-50» dins *Ètica i estètica dels anys 40-50* (Barcelona), Caixa de Pensions.
- JOSEP CASMARTINA (1989). «Estudi preliminar» dins *La muntanya i el meandre*. Sabadell. Museu d'Art de Sabadell.
- JOSEP CASMARTINA (1994). *Vila Arrufat a Sabadell*. Comissió del centenari del pintor Vila Arrufat.
- ANDREU CASTELLS I PEIG (1956). *Antologia*. Sabadell. Ajuntament de Sabadell
- ANDREU CASTELLS I PEIG (1961). *L'art sabadellenc*. Sabadell, Riuort.

⁵⁶ Cal citar una de les últimes publicacions sobre art català, es tracta del llibre de J. CORREDOR-MATHEOS (1996) *El cas és que el citem perquè curiosament, i amb certa estranyesa, comença cap al 1948, i deixa l'espai entre 1939-*

1948 per diferents raons que s'expliquen a l'inici del text. Les seves raons deu tenir però aquestes èpoques encara s'han d'estudiar més.

- ANDREU CASTELLS I PEIG (1983). Sabadell. Informe de l'oposició. Sabadell, Riutort.
- ALEXANDRE CIRICI I PELLICER (1972). *L'Art Català Contemporani*. Barcelona, Edicions 62.
- ALEXANDRE CIRICI I PELLICER (1973). «La generació del mig» dins *Ètica i estètica dels anys 40-50*. Barcelona, Caixa de Pensions.
- JOSÉ CORREDOR-MATHEOS (1971). «Avantguarda catalana». *D'ars*, núm 56-57, p.18-83.
- JOSÉ CORREDOR-MATHEOS (1996). «La segona meitat del segle XX», vol IX de la *Història de l'Art Català*. Barcelona, Edicions 62.
- FRANCESC FONTBONA (1977). «Las artes plásticas (1939-1960)». *Destino* (Barcelona), núm. 2.051, p. 98-101
- VICENÇ FURIÓ (1995). *Sociologia de l'art*. Barcelona, UB/Baranova,6.
- JOAN GARRIGA I MANICH (1944). «Las bellas artes en Sabadell, notas para un estudio histórico». *Museo de la ciudad de Sabadell* (Sabadell).
- SEBASTIÀ GASCH (1946). «Pintores jóvenes». *Destino* (Barcelona), núm 486.
- IMMACULADA JULIÁN (1986). *Les avantguardes pictòriques a Catalunya al segle XX*. Barcelona, Amelia Romero Editor. Els llibres de la Frontera,13.
- ANGEL LLORENTE (1995). *Arte e ideologia en el franquismo (1936-1951)*. Madrid, Visor. La Balsa de la Medusa, 73. Madrid
- ANTONIO MARTÍ BASTÉ (1941). «De arte». *Boletín de Información Local F.E.T y de las J.O.N.S.* (Sabadell), núm 47, 18-1.
- FRANCESC MIRALLES (1983). «L'època de les Avantguardes 1917-1970», vol. VIII de la *Història de l'Art Català*. Barcelona, Edicions 62.
- CESÁREO RODRÍGUEZ AGUILERA (1982). *L'Art Català Contemporani*. Barcelona, Edicions del Cotal.
- JOAN TEIXIDOR (1943). «Tiempo de Bodegones». *Destino* (Barcelona), núm 315. 31-7.
- JOAN TEIXIDOR (1944). «Grandeza y miseria de nuestra vida artística». *Destino* (Barcelona), núm 367. 29-7.
- JOSEP TORRELLA (1973). «Notes per a un estudi de la vida cultural sabadellenca en els darrers quaranta anys». Fundació Bosch i Cardellach, ponència, 15-3.
- JOSEP TORRELLA (1981). *Una història de Sabadell per a tots*. Sabadell, Amics de les Arts i de les Lletres
- JOAN RAMON TRIADÓ (1994). *Arte en Cataluña*. Madrid, Cátedra.
- JOAN TRIADÚ (1973). «Plantejament general» dins *Ètica i estètica dels anys 40-50*. Barcelona, Caixa de Pensions.
- FRANCESC VICENS (1973). «El Dau al set» dins *Ètica i estètica dels anys 40-50*. Barcelona, Caixa de Pensions.
- ANTONI VILA ARRUFAT (1941). «De Arte». *Boletín de Información Local F.E.T y de las J.O.N.S.* (Sabadell), núm 46, 4-1.
- JOAN VILA CASAS (1954). *Escrits*. Barcelona, Albor.
- JOAN VILATOBÀ (1941). «Exposició de pinturas de Vila Casas y Vila Plana». *Boletín de Información Local F.E.T y de las J.O.N.S.* (Sabadell), núm. 47, 18-1.

ARXIUS

Arxiu Històric de Sabadell:

Arxiu Simó i Bach (06.03.97) *Dossiers personals*:

Castells i Peig, Andreu

Miró i Maynou, Baldiri

Roca i Ricart, Raimon

Vila Casas, Joan (a) Carles Valls

Vila Plana, Francesc

Vila Plana, Lluís

FONTS ORALS

Entrevista amb el senyor Joan Vila Casas, realitzada el 12 de març de 1996. Barcelona.

Entrevista amb el senyor Vicenç González Montpart, realitzada el 7 de juny de 1997. Barberà del Vallès.

Entrevista amb el senyor Raimon Roca i Ricart, realitzada el 16 de juny de 1997. Castellar del Vallès.